

قم آقای دکتر عزت‌الله عزیزی
و کیل پایه يك داد گستری

تقصیر در قانون مدنی ایران و فرانسه

کسانی که بقانون فرانسه آشنا میباشند باین نکته پی برده‌اند که مواد پنجگانه ۱۳۸۲ الی ۱۳۸۶ کد ناپلئون اهمیت بسزائی را داراست زیرا مواد نامبرده شامل کلیه موارد مسئولیت مدنی ناشی از تقصیر و مسامحه بوده و در محاکم داد گستری فرانسه بیش از کلیه سایر مواد که مطرح و بموقع اجرا گذارده میشوند خالی از فایده نیست که بطور اجمال در اطراف نکاتی چند راجع بموضوع نامبرده مقایسه بین قوانین مختلفه بعمل آید و مورد بحث قرار گیرد.^۱

بطور کلی مسئولیت یا از قرار داد ناشی میشود و آرا باید مسئولیت قرار دادی ناهید بدیهی است در مورد عدم ایفاء تعهدات از طرف یکی از متعاملین طرف دیگر بشرائطی چند حق ادعای خسارت دارد دوم مسئولیتی که از ارتکاب تقصیر یا مسامحه

۱ — راجع به مسئولیت مدنی مقالات بسیار سودمند و جالب توجهی بقلم آقایان دکتر امین فر و مجلسی و دکتر ابراهیم باد در مجموعه حقوقی در سالهای قبل انتشار یافته ما وقت خوانندگان را بقالات مزبور جلب میمائیم و نیز در این ایام که وزارت داد گستری در نظر دارد در قوانین فعلی اصلاحاتی بعمل آورد و از اهل علم و فن استمداد نموده توجه وزارت نامبرده را به نتایج مثبتی که آقای دکتر باد در ضمن بحث و فحص قابل تقدیری در مقالات خود به آن رسیده‌اند معظوف میسازیم و چون موضوع بسیار مهم و قوانین فعلی ما در باره آن ناقص و بلکه در بعضی موارد فقدان مقررات مشهود میافتد مانیز بنوبه خود در اطراف مسئله مزبور مطالعاتی بعمل می‌آوریم و لزوم اصلاح قانون را در این مورد خاطر نشان میکنیم.

کسی سرچشمه میگیرد و در اینگونه موارد مسئولیت بدون قرارداد حاصل میشود سوم مسئولیتی که آنرا مسئولیت قانونی میگویند قانون در موارد معین و محدودی اشخاص را هر چند مرتکب هیچگونه تقصیر و مسامحه نشده باشند مسئول دانسته و آنانرا ملزم به تأدیه خسارت مینماید چنانکه قانون ۹ آوریل ۱۸۹۸ در فرانسه کارفرمایان را مسئول حوادثی که در ضمن کار بکارگران روی می آورد دانسته و آنانرا مکلف بجبران خسارت وارد میکند.

قبلا لازم است که تقصیر جزائی از تقصیر که اغلب در قانون مدنی ذکر آن بمیان میآید تفکیک شود. ممکن است تقصیر دارای جنبه جزائی و مدنی هر دو باشد یعنی باعث زیان کسی و نیز موجب اختلال نفع و نظم عمومی گردد اگر کسی عمداً دیوار ملک دیگری را خراب کند چون قانون مجازات عمومی تخریب ملک غیر را جرم شناخته عمل مذکور از لحاظ جزائی قابل تعقیب است از نقطه نظر حقوق مدنی مقصر مکلف است آن را به مثل صورت اول بنا نماید و اگر ممکن نباشد باید از عهده قیمت برآید تقصیر ممکن است جنبه مدنی بیش نداشته باشد مثلاً اگر کسی بدون عمد حیوان متعاق بغیر را بکشد جرم محسوب نمیشود ولی از لحاظ مدنی باید تفاوت قیمت زنده و کشته آنرا بدهد. و بالعکس ممکن است که تقصیر فقط جنبه جزائی داشته و باعث زیان دیگری نگردد مثلاً لگدی خلاف محسوب است و چون عمل مزبور مخل نظم عمومی است و لگرد مجازات میشود. بطور کلی بین دو قسم تقصیر تفاوت ذیل مشهود است. قانون مجازات عمومی بزه کار را محکوم به کیفر میکند و بزه و کیفر هر دو را قبلاً تعیین نموده است زیرا هیچ عملی را نمیتوان جرم دانست مگر آنچه که بموجب قانون جرم شناخته شده اما تقصیر بویژه در قانون مدنی فرانسه بهر عملی خواه عمدی خواه غیر عمدی که موجب تضییع حق و مال دیگری گردد اطلاق میشود، مجرم مجازات

میشود اما قانون مدنی تنبیه نمیکند بلکه میگوید مقصر را ملزم بجزای خسارت وارده نماید به بیان دیگر از نقطه نظر عدالت و دادگستری تعادلی را که بواسطه عمل تقصیر کار موقفاً بهم خورده بود دوباره برقرار میسازد.

تعریف قانون در ایران و فرانسه - کد ناپلئون برخلاف قانون مدنی ایران تعریف تقصیر را نمیکند اما علماء حقوق در فرانسه در تعقیب نوشته‌های پوتیه^۲ تقصیر را چنین تعریف میکنند: هر عملی که با سوء نیت و قصد اضرار از کسی سرزند ولی کسی که مرتکب مسامحه و بی احتیاطی و سهل انگاری میگردد بدون سوء نیت است تقصیر عملی است عمدی ولی مسامحه و بی احتیاطی غالباً غیر عمدی است قوانین و محاکم دادگستری در فرانسه فرقی بین تقصیر و مسامحه قائل نمیکردند و طبق مواد ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ قانون مدنی فرانسه هر کس که مرتکب تقصیر یا مسامحه گردد و از این رو بدیگری خسارتی برساند ملزم بجزای آن می باشد پس در قانون فرانسه فقط از تقصیر بطور کلی میتوان صحبت میان آورد و از عمدی و غیر عمدی بودن آن و از سوء نیت مرتکب و عدم آن ذکری نمیشود ولی در عمل این فرق مشهود است که اشخاص میتوانند مسئولیت خود را در برابر بروز اعمال غیر عمدی که باعث زیان سایرین میگردد بیمه نمایند و اما عقد قرارداد با شرکت بیمه بمناسبت زیان ناشی از تقصیر عمدی امکان پذیر نیست.

قانون مدنی ایران در مواد سه گانه ۹۵۱ و ۹۵۲ و ۹۵۳ تقصیر را تعریف نموده و میگوید تقصیر عبارت است از تعدی یا تفریط و تعدی تجاوز نمودن از حدود اذن یا

۲ - Pothier حقوق دان معروف فرانسه در قرن هجدهم میلادی - نوشته های

این دانشمند یکی از منابع مهم مواد کد ناپلئون بشمار می آید.

متعارف است نسبت به مال یا حق دیگری و تفریط عبارت از ترك عملی است که بموجب قرارداد یا متعارف برای حفظ مال غیر لازم است لذا تعدی عملی است عمدی و مرتکب آنرا با سوء نیت و قصد اضرار انجام میدهد اما تفریط همان مسامحه و بی احتیاطی و سهل انگاری است که در قانون فرانسه از آن نام بردیم قانون فرانسه و ایران تقریباً بیک نحو تقصیر را تعریف مینمایند اما قانون فرانسه دامنه مسئولیت مدنی را بسیار وسیع قلمداد میکند زیرا میگوید عمل هر کس که موجب زیان دیگری گردد مقصر را به جبران خسارت وارده ملزم میکنند و بلافاصله اضافه میکند که نه فقط عمل بلکه مسامحه و بی احتیاطی هر کس نیز برای مرتکب ایجاد مسئولیت مینماید.

اما قانون ایران ایجاد مسئولیت را محدود بموارد معینی کرده و از این لحاظ چه بسا تقصیرات و بی احتیاطیها که موجب خسارات دیگران میگردد و مقصر را نمیتوان ملزم به تأدیه آن نمود برای وضوح مطلب صورتی از موارد مختلفه تقصیر مدنی که در محاکم دادگستری فرانسه مطرح و به محکومیت مقصر خاتمه پذیرفته در شماره آینده از نظر خوانندگان خواهد گذشت.